

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Ivstitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

II. Quænam editio Scripturæ habenda sit pro legitima & authentica.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

DVBIVM II.

Quanam editio Scriptura habenda sit pro legitima & authentica.

Ad S. Thomæ 2. 2. q. 1. 2. 10.

58 **A**D fidei dogmata ex scripturis comprobanda, satis non est scire, quinam libri sint sacri; sed necesse est insuper scire, quanam sit vera & authentica sacrorum librorum editio; quæ res quia prolixè & accurate contra huius temporis Sectarios tractatur à Bellarmino lib. 2. de verbo Dei, & in defensione eiusdem à Iacobo Gretsero tomo 1. idcirco breuiter hoc loco absoluetur.

59 Notandum est igitur, scripturam sacram quatuor potissimum linguis scriptam haberi; hebraica nimirum, græca, latina, & vulgari seu vernacula, hoc est, germanica, gallica, Italica, Hispanica, &c. Et hebraice quidem scripti extant omnes veteris testamenti libri, præter librum Baruch, Tobia, Sapientia, Ecclesiasticum, Iudith, & libros Machabæorum; Danielis item, & Esther quædam capita: quamvis Hieronymus in prologo galeato testetur, se primum Machabæorum librum hebraicum reperisse. Omitto tertium & quartum Esdræ, qui canonici non sunt, ut dictum.

60 Circumfertur etiam Euangelium S. Matthæi hebraicum, per Munsterum editum, & per Quinquarboreum reuisum ac emendatum: sed quod haud dubie supposititium est. Tum quia nulla certa auctoritate de eius origine constat: tum quia quædam apocrypha continent, ut in Pater noster adiectionem illam ex græco textu desumptam, quam sibi iam Nouatores tanquam propriam vindicant. *Tuum est regnum &c.* Tum quia probabilissimum est, Euangelium S. Matthæi initio Syriace (quæ lingua tum communis erat) non hebraice conscriptum fuisse, ut videre est apud Bellarminum lib. 2. de verbo Dei cap. 4.

61 Extat etiam in vetus testamentum paraphrasis Chaldaica, quæ *Targum* vocatur. Sed hæc quam magni sit à Iudæis, tam parui à Christianis; quando constat, eam priuatam tantum versionem esse, nunquam publicæ Ecclesiæ auctoritate comprobata; tamen ea nonnunquam velle esse possit, ad perniciam Iudæorum huius temporis retundendam.

Nouum etiam testamentum in Syriacam linguam ex græco conuersum habetur; idque Syri ab ipso S. Marco factum asserunt: sed incertum est hoc ut videre est apud Bellarminum ibidem.

62 Græcæ editiones veteris testamenti variæ olim fuerunt; sed illa omnium celeberrima, quæ nunc quoque, etsi quibusdam locis vitiata, quæ nunc quoque, etsi quibusdam locis vitiata, in manibus est, versio septuaginta duorum seniorum, qui in Ægypto, regnante Prolomæo Philadelpho, mirabili consensione & celerita-

te, ut SS. Patres, alijque veteres Scriptores testantur, totum vetus testamentum, septuaginta duorum dierum spatio, ex hebraico in græcum verterunt. Sed & totum nouum testamentum (præter Euangelium Sancti Matthæi, epistolam ad Hebræos, & Euangelium S. Marci; quorum hoc latine, illa vero hebraice, siue Syriace, primum conscripta; postea vero etiam in græcum idioma conuersa fuisse, communis est sententia) ab initio græce conscriptum fuisse, constat: quæ editio, etiamnum in manibus versatur.

Latine vero omnes noui & veteris testamenti libri scripti extant, varijs tamen versionibus, E quibus duæ veteris testamenti versiones latinæ, cæteris celeberrime habentur; vna ex græco facta quæ olim vetus & vulgata dicebatur, quæque, ut probabile est, fuit illa *Itala*, quam sanctus Augustinus lib. 2. doct. Christian. cap. 15, alijs omnibus præfert. Altera, quæ nunc vulgata dicitur, & ut communis ac certa habet sententia, à S. Hieronymo ex hebraico elaborata est, excepto tamen psalmorum libro, qui in vulgata nostra editione à S. Hieronymo emendatus & recognitus, non autem ex hebræo denuo conuersus extat; exceptis etiam libris Sapientia, Ecclesiastici, & Machabæorum; quos non est credibile à S. Hieronymo translatos fuisse: sicut neque nouum testamentum ab eo de integro ex græco conuersum, sed emendatum dumtaxat, & recognitum, in nostra vulgata editione habemus; ut hæc omnia fuse ostendit Bellarminus cit. lib. 2. cap. 8.

Vulgaris seu vernaculæ linguæ tot sunt editionis, quot linguæ, imo quot interpretum capita. Quibus positis, sectarij huius temporis, speciatim Calvinus in antidoto Concilij Tridentini & Kemnitius in examine eiusdem sess. 4. siue contradicendi, siue tergiuersandi studio, magnopere contendunt, in veteri testamento solam editionem hebraicam, in nouo solam græcæ authenticam esse, ac proinde quicquid ab ijs in nostra vulgata editione dissentit, secundum earum normam corrigendum: oditionem vero latinam vulgatam, tam noui, quam veteris testamenti, qua tota Ecclesia latina per octingentos fere annos vsa est, penitus corruptam, ac proinde nullius auctoritatis esse volunt. Hinc ex Sectarijs alij aliam versionem, Lutherani in decreto quodam Lipsiensis Lutheri biblia sola pro Canonicis habet, Zuingliani cum Anabaptistis & Calvinistis nullam versionem authenticam esse contendunt; quæ de causa etiã Calvinistæ in Belgio nuper, de authentica primæ Bibliorum editione cogitandum esse decreuerunt. Sed doctrina Catholica in sequentibus assertionibus consistit.

63 **A**SSERTIO I. Quamuis olim tam hebraica editio veteris testamenti, quam græca noui, vere authentica esset; hoc tamen tempore, propter varia menda & vitia, quæ in utramque irrepressibile manifestum est, neutra adeo sacrosanctam habenda est, ut vniuersim ad earum normam reliquæ omnes editiones corrigendæ sint. Ita docent Catholici omnes, speciatim Driedo lib. 1. de script. cap. 1. Canus lib. 2. locorum cap. 13.

Bellarminus lib. 2. de verbo Dei cap. 2. & 7. Gregorius de Valentia hic q. 1. pun. 7 §. 42. & Stapletonus relect. princip. doctrin. fidei controverf. 5. quæstio. 3. artic. 1. & 2. & colligitur ex Concilio Tridentino sess. 4. vt dicitur assert, sequent.

Ratio primæ partis est; nam vt superius dictū, vetus testamentum saltem à maiori parte, de qua loquimur, hebraice primum per ipsos sacros scriptores, Deo dictante, conscriptum fuit. Nouum autem testamentum, partim græcè, primum ab ipsis Apostolis & Euangelistis scriptum, partim ab iisdem in græcum sermonem conuersum est: ergo dubium esse non potest, quin illæ editiones, olim cum adhuc incorruptæ extarent, pro authenticis essent habendæ.

66 Secunda pars assertionis contra Sectarios probatur primum generali ratione. Dubium enim esse non potest, id quod euidenti experientia quotidie obseruamus, in frequenti & varia, eademque per multos annos repetita transcriptione, tam hebraici textus, quam græci, facile, imo quodammodo inuitabiliter varia librorum menda erroresque incidere potuisse; vt nihil dicam de criticorum, aut eorum, qui certis præiudicijs ac erroribus præoccupatos habebant animos, varijs studijs & artibus; quibus quotidie videmus, optimorum auctorum libros deprauari; præsertim quando librorum idiomata vulgo minus sunt perspecta & ob maximam literarum quarumdam similitudinem, vt præcipue in hebraico idiomate accidit, errori magis sunt obnoxia. Certe nisi aduersarij specialem ac apertam Dei reuelationem exhibeant, quod nunquam ipsificient, nulli prudenti persuadebunt, nullos in hebræum, aut græcum textum errores irrepsisse. Et quis nescit melius subinde esse, ex limpido riuo, quam ex turbato fonte aquam haurire?

67 Quod vero speciatim ad græcam noui testamenti editionem attinet, plus non dico, quam quod nouatores vltro fatentur. Erasmus certe in annotationibus ad 6. Matthæi, agnoscit multa in græco redundare: addo ego, non pauca etiam desiderari, vti speciatim in quibusdam græcis exemplaribus præclarissimum illud de S. Trinitate testimonium 1. Ioannis 5. vers. 7. *Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Et hi tres vnum sunt.* Sed & Beza in annotationibus ad nouum testamentum agnoscit, non raro vitiosum esse græcum textum.

68 Quod vero speciatim ad hebraicum veteris testamenti textum attinet, hoc argumento Nouatores refelluntur. Aut enim volunt, eum textum habere & conciliare infallibilem auctoritatem, per se ac sine punctis acceptum; vel vna cum punctis acceptum: neutrum potest dici. Ergo &c. Non primum; quia sine punctis textus ipse adeo ambiguus est, variequæ legi & exponi potest, vt citra errorem, vel certe citra præsentissimum errandi periculum (sepòsitâ versione latina, vel græca) vix ac ne vix quidem vnum caput, vel etiam vna periodus hebraici textus legi

possit; præsertim quando nulla iam certa traditione constare potest, quo modo sacri scriptores, & antiqua Iudeorum Synagoga initio hebraicum textum legerint: Ergo textus hebraicus, sine punctis, non potest esse infallibilis auctoritatis, scilicet vt in praxi infallibilem præstet & conciliet auctoritatē ad fidei dogmata probanda.

Antecedens tum experientia constat ijs, qui hebraici sermonis peritiā habent; tum à me olim in disputat. de verbo Dei Anno 1599. Monachij propositā, hoc exemplo euidenter ostensum est. Quid enim v. g. si quis illud Deuteronomij 4. vers. 2. vbi iam in hebræo legimus; *Lo Thasphu al haddabar, ascher anoci me zuch'ethcem*; hoc est: *Non addetis super verbum, quod ego præcipio vobis*: minima punctorum secundæ dictionis facta mutatione, (nempe cholem in kamez, chiric kathon in kibbutz) ita legeret. *Lo Thasphu al haddabar, &c.* hoc est, *Non deficietis super verbo &c.* Nonne hac ratione insanus Nouatorum clamor, quo hunc locum in nos velut fortissimum telum aduersus inuocationem Sanctorum, cultum imaginum, legem ieiunij, continentia, aliasque Ecclesiasticas traditiones intorquent, penitus conticesceret? Et omnino legi sic posset, nisi vulgata editio aliter legendum significaret.

Neq; secundum dici potest, nimirum textum hebraicum vna cum punctis sacrum & authenticum esse. Cum enim puncta primum post tempora Hieronymi, quadringentis & amplius annis post Christum natum transfactis, à perfidis Masoretis Iudeis ad textum adiuncta sint, vt refert Iacobus Episcopus Christopolitanus præfatione in Psalmos, & Rabbi Elias in præfatione Masoret hammasoret, quis credat, hostes fidei nostræ, in punctis addendis, nunquam errasse, aut nunquam præiudicato suo errori fauisse: vt omnino quidem fecisse agnoscit etiam Caluinus Instit. cap. 6. §. 11. (alias 1. capit. 13. §. 9.) cum apud Isaiam cap. 9. vers. 6. pro *likkare El, vocabitur DEVS*, legunt *אל ליקרא El, vocabit DEVS*. Et similiter apud Ieremiam cap. 32. v. 6. *ליקרו ליקרו, vocabit eum pro ליקרו ליקרו, vocabunt, vel ליקרו ליקרו, vocabunt eum.*

Quamuis enim ea ipsa verba, vt nunc hebraicè leguntur, ita explicari possint, vt diuinitatem Christi astruant, accipiendo scilicet verbum illud hebræum *ליקרא, vocabit*, neutraliter, pro sonabit, seu erit; non ita tamen euidenter ac irrefragabiliter eum sensum representant, quin pertinax Arrianus facilem inueniat rimam, per quam elabatur, referendo illud verbum *vocabit* cum subiunctis nominibus Dei proprijs, ad Deum Patrem; quicquid obganniant Iunius & Hunnius in suis contra Bellarminum libris.

Multo minus excusabilis est error ille in psalm. 21. vers. 18. Vbi cum nos legimus *Foderunt manus meas*, ipsi pro *כארי Caru Foderunt*, absq; vilo sensu legunt *כארי כארי sicut leo*. Et alia similia passim occurrunt menda, ex literarum inter se similibus permutatione orta. Vt psal. 4. v. 3. psal. 10. v. 1. &c.

72 **ASSERTIO II.** Valet tamen subinde nihilominus hebraicus & græcus textus, tum ad errores librariorum, qui forsitan in nostram editionem vulgatam latinam irrepperint, agnoscendos & emendandos (neque enim istos defendimus, vt calumniatur Kemnitius loc. cit.) tum ad ambiguitatem vocis, aut phrasim diiudicandam; tum ad vim & energiam idiotismi in latina versione representati melius intelligendam; tum ad veram lectionem inueniendam, si quando hæc in latino textu variat: ad hæc, inquam, vtiliter nonnunquam adhiberi potest textus græcus & hebraicus, si tamen sobrie, & accommodatè ad cæteras fidei regulas, adhibeatur. Ita cum Bellarmino lib. 2. cap. 11. ex sensu etiam veterum Patrum, præcipue S. Hieronymi, & Augustini non solum sentiunt, sed ipsa etiam praxi ostendunt & demonstrant viri doctissimi, qui vel ex instituto scripturam sacram interpretantur, vel in varijs lectionibus vulgatæ versionis latinæ conferendis ac diiudicandis operam posuerunt, è quibus in primis est Salmeron tomo 1. prolegom. 6. Lucas Brugensis tum in notationibus antiquioribus, ante bibliorum correctionem editis, tum in posteriore opere, vbi sigillatim rationem reddit omnium earum emendationum, seu potius lectionum, quæ in recognitis biblijs Clementinis prætermisissis alijs positæ aut seruatae fuerunt.

73 **ASSERTIO III.** Cæterum latina editio vulgata pro authentica ab omnibus habenda est; neque licet eam quoad sensum, si modo de vera lectione eiusdem constet, vilo prætextu seu colore rejicere. Ita sapienter definitum est in Concilio Tridentino sess. 4. decreto de editione & vsu Sacrorum librorum, vbi dicitur: *Insuper eadem sacrosancta synodus, considerans non parum vtilitatis accedere posse Ecclesie Dei, si ex omnibus latinis editionibus, quæ circumferuntur, sacrorum librorum, quanam pro authentica habenda sit, innotescat; statuit & declarat, vt hæc ipsa vetus & vulgata editio, qua longo tot seculorum vsu, in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus pro authentica habeatur; & vt nemo illam rejicere quouis prætextu audeat, vel præsumat; nempe quoad rem ipsam, siue sensum à verbis representatum; ad quem potissimum respexit Concilium; ac simul vbi de vera lectione eiusdem versionis constet: alias enim non rejicietur ipsa vulgata editio seu versio, sed falsa, aut dubia lectio.*

74 Ratio assertionis est. I. Quia tota Latina Ecclesia iam à tempore S. Gregorij, per nongentos & amplius annos, hac vna editione vsa est; in qua re vt Deus eam tamdiu errasse siuerit, non est consentaneum Dei prouidentie, eiusque promissis; præsertim quando pluribus annis non alia fuit vera Ecclesia, quam latina. II. Editio nostra vulgata vel est vetus Itala illa, ab Augustino loc. cit. commendata; vel illa quam S. Hieronymus composuit & adornauit. Si primum, habet sufficiens testimonium ab Augustino, accedente tam diuturno vsu Ecclesie. Si secundum, habet testimonium omnium veterum, in quorum

manus quandoque peruenit, speciatim Augustini lib. 18. de ciuit. cap. 43. Gregorij lib. 20. Moral. cap. 24. Isidori lib. 6. etym. cap. 5. & lib. 1. diuinorum officiorum cap. 12. item Bernardi, Haymonis, Hugonis, & aliorum doctissimorum virorum, qui eam interpretati sunt.

75 III. Sectarij, nisi hanc editionem vulgatam ab Ecclesia approbatam pro authentica & infallibili recipiant, nullam habere possunt infallibilem scripturam textum, atq; adeo nec infallibilem fidem, vt pote quæ scriptura nititur. Sequela probatur. Quia vnde scit Caluinus & Kemnitius, græcum & hebraicum textum esse authenticum? Respondebunt ex eo, quod per Apostolos & Prophetas scriptura primum linguis illis conscripta est. Vnde vero sciunt, eosdem textus non esse corruptos? nunquid ab antiquis Patribus hoc didicerunt? at neque hoc illi asserunt, & post illorum tempora corrumpi potuerunt. Nunquid à recentioribus? sed hi nostram editionem approbant. Nunquid ab Ecclesia Catholica? sed ab hac damnantur. Nunquid per priuatam reuelationem, toti Ecclesie & antiquitati hactenus incognitam? Sed vnde sciunt eam à Deo esse, & non à diabolo, transfigurante se in Angelum lucis? Sed Deus hoc ipsum eos docuit. Verum vnde hoc constat, ex qua manifesta scriptura, ac indicio?

76 Addo denique ex Bellarmino lib. 2. cap. 13. iudicium Conradi Pellicani Zuingliani, qui cum bis psalterium ex hebraico conuersum edidisset, ita de nostra editione iudicat. *Tanta dexteritate, eruditione, & fide hebraico quoad sensum concordare deprehendimus vulgatam editionem psalterij, vt eruditissimum pariterque piissimum, & vere prophetali spiritu præditum uisum interpretem græcum & latinum non dubitem; quam quam alicubi dissentiant à punctis hebraicis, quibus nunc Iudei vtuntur; qua olim non fuisse similia, ambigere cogor, & quarundam literarum mutationem factans suspicio sit, conferentibus singula diligenter.* Hæc ille.

77 Ex quibus colligitur, editionem nostram vulgatam verè authenticam esse, & sensu quidem, per omnia, & in omnibus locis concordem esse, cum editione illa, quæ primum ab ipsis sacris Scriptoribus Deo dictante conscripta est; neque audiendos esse illos, qui fas esse putant, vulgatam versionem latinam, etiam vbi de genuina eius lectione constet, ex græco aut hebraico textu, si quandoque ab ijs dissentiat, corrigere, vt rectè etiam notauit Gregorius de Valentia hic quæst. 1. punct. 7. §. 42.

78 **ASSERTIO IV.** Vulgata versio latina in biblijs à Sixto V. & Clemente VIII, recognitis, exhibetur quidem quam fieri potuit pura, & emendata: non ita tamen quin adhuc quibusdam in locis, vbi iam olim eiusdem lectiones variant, locus esse possit disceptationi & crisi, qua aliqua alia lectio ei, qua in ijs biblijs posita est, subinde præferri possit. Ita habetur ex præfatione eorundem Bibliorum ad Lectorem, vtique scitu & voluntate Romanæ Sedis conscripta; in qua cum vetus illa ac vulgata editio generatim fuisset commendata, his verbis: *Etius autem veteris ac vul-*

gata editionis tanta semper fuit auctoritas, tamque excellens præstantia, ut eam cæteris omnibus latinis editionibus longe anteferendam esse; apud æquos iudices in dubium reuocari non possit. Qui namque in ea libri continentur, (ut à maioribus nostris quasi per manus traditum nobis est) partim ex s. Hieronymi translatione vel emendatione suscepti sunt; partim retenti ex antiquissima quadam editione latina, quam s. Hieronymus in caput 49. *Isaia communem & vulgatam*, s. Augustinus lib. 2. doct. Christ. cap. 15. Italiam, s. Gregorius epist. dedicatoria ad Leandrum cap. 5. *veterem translationem* appellat. &c. mox inferius de modo; ratione, ac perfectione recognitæ illius editionis bibliorum ita subiungitur: *Accipe Christiane Lector, eodem Clemente Summo Pontifice annuente, ex Vaticana Typographia, veterem ac vulgatam s. Scripturæ editionem; quantæ fieri potuit diligentia castigatam: quam quidem sicut omnibus numeris absolutam præ humana imbecillitate, affirmare difficile est; ita cæteris omnibus, quæ ad hanc usque diem prodierunt, emendatiorem purioremque esse, minime dubitandum.*

Et vero quamvis in hac bibliorum recognitione, in codicibus manu scriptis, hebræis græcisque fontibus, & ipsi veterum Patrum commentarijs conferendis, non mediocriter studium adhibuit fuerit: in hac tamen peruulgata lectione, sicut nonnulla consulto mutata, ita etiam alia, quæ mutanda videbantur consulto immutata relicta sunt: tum quod ita faciendum esse, ad offensionem populorum vitandam, s. Hieronymus (epist. ad Suniam & Fretellam, & præfat. Euangeliorum ad Damasum) non semel admonuit: tum quod facile fieri posse credendum est, ut maiores nostri, qui ex hebræis & græcis latina fecerunt, copiam meliorum & emendatiorem librorum habuerint, quam ij, qui post illorum ætatem ad nos peruenierunt; qui forsasse tam longo tempore identidem describendo, minus puri ac integri euaserunt: tum denique quia Sætra Congregationis Amplissimorum Cardinalium, alijsq; eruditissimis viris, ad hoc opus à Sede Apostolica delegatis, propositum non fuit, nouam aliquam editionem eundem, vel antiquum interpretem vlla ex parte corrigere vel emendare; sed ipsam veterem ac vulgatam editionem latinam à mendis veterum librariorum, nec non prauarum emendationum erroribus repurgatam, sua pristina integritati ac puritati, quo ad eius fieri potuit, restituere; eaque restituta, ut quam emendatissime imprimeretur, iuxta Concilij Oecumenici decretum, pro viribus operam dare. Hactenus præfatio.

In qua speciatim obseruandum illud, quod dicitur, in hac vulgata editione, sicut nonnulla consulto mutata, ita etiam alia, quæ mutanda videbantur, consulto immutata relicta esse. &c. Item quod sæpius iteratur ea clausula, *Quantæ fieri potuit diligentia*; vel, quoad eius fieri potuit, castigatam, restitutam &c. & denique, omnibus numeris absolutam affirmare, difficile esse. Quibus verbis plane significatur, posse adhuc locos aliquos reperiri, qui in disceptationem veniant: præsertim quando nullo præcepto, multo minus sub censuræ alicuius interminatione interdicitur, ne quis vnquam vllâ aliam lectionem, olim circa eandem vulgatam editionem vsurpatâ, ei, quæ in recognitionis illis libris expressa est, anteferre audeat; modo interim

in textu ipso nulla fiat mutatio; hoc enim nõ licet.

Id vero ut subinde licite fieri posse, satis ex dictis colligitur; ita ut passim, ac frequenter, & sine auctoritate alicuius antiqui exemplaris fiat, fas esse existimandum non est; quando saltem pleraque recte ac ex iudicio restituta ac emendata esse docetur; ita quidem ut ea editio omnibus anterioribus censenda sit emendatior ac purior. Neq; ideâ fidei, aut religioni præiudicium creatur: quia omnis illa lectionis varietas, de qua controuersari adhuc licet, nullum fidei aut morum dogma aliunde ex scriptura sacra non manifestum concernit; sed in rebus plerumq; minimis versatur; quæ sæpe nec sensus quidem; multo minus aliquâ dogmatum varietatem inducant.

Atque ex his fortassis defendi recte potest, etiâ Sixtum V. Pontificem, tametsi nõ pauca aliter in suis Biblijs legenda censuerit; nihil tamen, quod ad fidei & religionis integritatem ac puritatem attingit, errasse: esto minus forte circumspicte, nec vndiq; satis ad publicam Ecclesiæ vtilitatem & adificationem accomodate, ea Bibliorum recognitionis, & de acceptanda recognitione præceptio, initio concepta & publicata visa fuerit: in qua re subinde errare posse Pontificem, salua fidei & religionis integritate, dictum est quæst. 4. dub. 7. Certe in hoc rerum genere transigendo, etiam intra limites recti, magna potest esse varietas & latitudo.

ASSERTIO V. Nulla versio vllius linguæ vulgaris, neque vlla recentiorum Interpretum versio, pro sacra & authentica habenda est; ita ut per omnia indubitate credi possit, aut debeat, Sacri Scriptoris sensum asseruata. Ita habet communis Doctorum sententia. Ratio est; quia nulla talis versio vnquam legitur ab Ecclesia ita approbata: & fatentur ipsi etiam aduersarij, suos interpretes, absolute loquendo, infallibilis auctoritatis non esse; quando Hunnius in Colloquio Ratisponensi less. 9. diserte professus est, *simpliciter & absolute loquendo, certum esse, quod possit errare Ministerium.* Quo sensu etiam Augustinus lib. 2. doct. Christ. cap. 12. & epist. 19. & 59. & epist. 8. ad Hieron. dicit, interpretes posse errare.

Ut vero speciatim de Lutheri biblijs aliquid dicamus, occurrunt in ijs non pauci errores & corruptelæ, partim additione, partim detractione, vel commutatione verborum commissæ. I. Rom. 3. v. 28. vbi legitur *Arbitramur iustificari hominem per fidem, sine operibus legis*, ipse in suis biblijs, impie & sacrilege, contra omnium exemplarium fidem, addidit, particulam *solum*; de qua re pluribus egi in Anatom. Confess. August. p. 1. demonst. 2. num. 6. & in Hæretico Lutheranismò part. 2. §. 7.

II. Marci 11. v. 26. omisit illam sententiam: *Quod si vos non dimiseritis, nec Pater vester, qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.* Quæ tamen verba in optimis quibusque tam græcis, quam latinis editionibus leguntur, & hactenus continua traditione in Ecclesia recepta sunt.

III. Ita etiam 1. Thess. 4. v. 3. omittit hæc verba: *Et abstineatis vos à fornicatione.*

IV. Omittit præclarissimum de Sanctissima

Trinitate testimonium 1. Ioannis 5. v. 7. *Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus. Et hi tres unum sunt.*

86 V. Quod ad verborum commutationem attinet, Isaia 9. v. 6. vbi Christo in textu hebraico attribuitur nomen *El*, in græco *o Iede*, ipse, in gratiam vtique Iudæorum, posuit voculam *Krafft* seu, *fortitudo*.

VI. Lucæ 1. v. 28. pro vocula græca *κεχαρισμένη*, seu *gratia plena* substituit voculam *Holsellig* seu *gratiosa*.

87 VII. Galat. 3. v. 10. pro illis verbis, *Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt*, græce *ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὅσοι καὶ τῶν ἐργῶν εἰσὶν*, vertit Lutherus, *Dann die mit des Gesetzes Werck umgehen / die seynd vnder dem fluch / hoc est, Qui opera legis tractant* (quod quidem fecerunt ipsimet. Paulus, alijque Apostoli, Actorum 16. v. 3. & cap. 21. v. 24. 26.) *sub maledicto sunt*. Omitto alia, de quibus videri etiam potest Cochleus de actis Lutheri Anni 1522. & Hieronymus Emserus de versione noui testamenti Lutheri, & apologia Friderici Staphyli part. 2. de germanica bibliorum versione.

Sed & aliorum similium interpretum ac interpretationum vanitatem & inconstantiam pluribus erudite perstringit Iacobus Gretserus lib. 2. Defens. Bellarmini cap. 15. & in tract. de nouis translationibus ibidem, post finem libri secundi. Sane Lutherus ipse lib. cont. Zuinglium de verit. corp. Christi in Euchar. exosus tantam interpretationum varietatem; *si diuini*, inquit, *steterit mundus, iterum erit necessarium, vt propter diuersas scripturæ interpretationes, quæ nunc sunt, ad conseruandam fidei unitatem, Conciliorum decreta recipiamus, atque ad ea confugiamus.*

Optime proinde in nostri temporis Sectarios quadrat illud Tertulliani de præscript. cap. 17. *Ista hæresis non recipit quasdam scripturas, & si quas recipit, adiectionibus, & detractionibus, ad dispositionem instituti sui, interuertit: & si recipit, non recipit integras; & si aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones commentata conuertit. Tantum veritati obstrepit aduiter sensus, quantum & corruptor stylus.*

88 ASSERTIO VI. Licet Ecclesia Catholica non quidem omnino prohibeat vulgares bibliorum translationes, vt iam dudum dixit Kemnitius in examine loc. cit. quemadmodum videre est regula quarta indicis librorum prohibitorum, editi à Pio IV. vbi post facultatem ab Ordinario impetratam, conceditur etiam Laicis eiusmodi bibliorum lectio; recte tamen ibidem prohibet, ne & passim sine discrimine ea lectio permittatur, & ne in publico & communi Ecclesiæ vsu (in ipsis scilicet diuinis officijs) scriptura sacra vulgari lingua legatur, aut canatur.

Prior pars assertionis constat ex dictis; præterquam quod ipso vsu in Germania obtentum esse videtur, vt Bibliorum germanicorum lectio per se illicita non censeatur, si modo ea versio ab aliquo Catholico interprete profecta sit, vt notauit etiam Iacobus Gretserus tom. 1. Defens. Bellar. l. 2. c. 15. de Verbo Dei. Quo fit, vt recentiorilla obser-

uatio Indicis ad regulam 4. Clementis VIII. auctoritate edita, quæ etiã Episcopis denegatur licentia, concedendicã facultatẽ legendi vel retinendi Biblia vulgaria &c. in Germania locum nõ habeat.

89 Secunda pars assertionis probatur, ex vsu Ecclesiæ veteris testamenti; itemq; Apostolorum, & vniuersalis Ecclesiæ. Nam nec in veteri testamento semper sacra scriptura vulgari lingua, aut priuatim ab omnibus lectitabatur, aut publice prælegebatur. Neque enim Esdras post captiuitatem Babylonicam, cum lingua hebraica desisset esse vulgaris, sacram scripturam in vulgarem, nempe Syriacam linguam transtulit; sed eam ex hebraico textu, vt legitur lib. 2. Esdræ cap. 8. populo interpretatus est. Paraphrasis autem Chaldaica, vel tota, vel saltem ex potiore parte, post Christum facta est; neque modo publice ab Hebræis pro scriptura sacra legitur. Apostoli item licet ad diuersos populos, eosque linguis diuersissimis vsos, suas epistolas scriberent, ad Romanos scilicet, Galatas, Corinthios, & Iudæos in toto orbe dispersos, non tamen vulgari lingua eas conscripserunt.

90 Vniuersa vero Ecclesia semper his tantum linguis tribus, titulo Crucis Christi sanctificatis, in communibus & publicis Ecclesiæ officijs vsa est, græca videlicet, hebraica, & latina; eiam cum hæ iam dudum desisset esse vulgares. Quod patet tum ex Augustino l. 2. doctr. Christ. c. 11. vbi dicit, ad intelligentiam scripturarum, trium tantum linguarum cognitionem esse necessariam: tum ex eo, quod nullus author vilius vulgaris versionis, in publico Ecclesiæ conuentu vulgare (nisi forsan ex speciali summi Pontificis licentia, qualis etiam pro Sinenfi regno hodie concessa fertur) vnquam meminit. Item in toto Oriente tempore Hieronymi, sola translatio græca LXX. interpretum per Origenem, Lucianum, Hesychium, emendata, in publico vsu erat, vt colligitur ex Hieronymo præfat. in lib. Paralipomenon; & tamen in Ægypto, Syria, Galatia, Ponto, Cappadocia, Phrygia, Pamphylia, quæ partes sunt orientis, neque græca, neque vlla alia communis quædam omnibus erat vulgaris lingua, vt ex Actorum 2. intelligi potest. In Africa vero, teste Augustino l. 2. doctrin. Christianæ cap. 13. Psalmi latine cantari consueuerunt.

91 Idem de præfatione Missæ, *Sursum corda* &c. testantur Cyprianus sermone de oratione Dominica, & Augustinus de bono perseuerantiæ c. 13. Idemque de alijs terrarum partibus fusè demonstrat Bellarminus l. 2. de Verbo Dei c. 15. Et vero ante Lutherum in Italia, Germania, Gallia, Hispania, Græcia, græcæ tantum & latinæ linguæ vsus in Ecclesia fuisse constat; nec possunt Nouatores aliquod eius moris initium assignare; præterquam vbi olim etiam hebraicã aut Syriacã linguã diuina forsan officia peragebantur. Recte vero Augustinus epist. 118. asserit, contra id, quod *vniversa facit Ecclesia, disputare, insolentissima insania esse.*

92 Ratio eiusdem moris ac decreti Ecclesiæ est; quia publicus, aut etiam priuatus promiscue, vsurpatus scripturæ vsus, in linguis vulgariibus,

facile

facile potest vnitatem fidei scindere, communio-
nem Ecclesiæ turbare, hierarchiæ Ecclesiasticæ
ordinē peruertere, scripturę textum frequentibus
versionibus corrumpere, simplicitatem fidelium
offendere, scandala & hæreses disseminare, Reli-
gionis Christianæ Maiestatem violare, sicut & re
ipsa apud Sectarios accidere compertum est. De
qua re plura Hosius in dialogo de Sacro vernacu-
le celebrando.

Neque aduersus hęc doctrinam pugnat disser-
tatio Apostoli I. Cor. 15. de cognito idiomate in
Christianorum conuentibus vsurpando, nisi si-
mul addit, qui interpretetur &c. Ea enim spectant
partim ad exhortationes & collationes spiritua-
les, vt docent antiqui Patres, Cyprianus in epist.
ad Pompeium, Basilius in quæst. breuibus q. 278.
Augustinus lib. 2. de baptismo contra Donatistas
cap. 8. Ambrosius, Theodoretus, Sedulius, Hay-
mo, & Oecumenius in eundem locum: partim
sermo est de Canticis spiritualibus, quæ olim in
Ecclesia ab ipsis Christianis composita, ad com-
munem populi instructionem, ædificationem, &
consolationem, in Christianorum conuentibus
publice cani consueuerunt, vt post Dionysium c.
3. & 4. de diuin. nom. tradit Eusebius lib. 2. hist.
cap. 17. ex Philone, & pluribus persequitur Bel-
larminus cit. cap. 15.

Cæterum contra assertionem 3. varia obijciunt
Sectarij; sed potissimum hæc duo. Primum est,
quod ipse Hieronymus libro de optimo gen. in-
terpret. & comment. in Prophet. & Ecclesiast.
docet, quædam aliter fuisse vertenda, quam nunc
in versione nostra vulgata leguntur.

Respondeo cum Bellarmino cit. lib. 2. cap. 10.
etsi nostra versio, saltem maiori ex parte, sit Hiero-
nymi, vt superius dictum; quatuor tamen de-
causis accidere facile potuisse, vt quædam in nostra
editione aliter legantur, quam ipse legenda cen-
suerit. I. est error librariorum, qui tamen caute
admittendus est, præsertim vbi lectio quædam o-
mnibus fere correctioribus exemplaribus com-
munis est, & longo vsu approbata videtur. II. Varia
significatio vocabulorum, in quam S. Hierony-
mus intuens, modo hanc versionem, modo aliam
præferendā celsit, quod de se ipse testatur l. 1. Apo-
logiæ contra Ruffinū, vbi dicit, se psalmo 2. vertisse,
Adorate pure. & in cōmentarijs tamen exposu-
isse, *Adorate filium*, quoniam vox hebræa ambi-
gua est. III. Quod proinde ipse Hieronymus
suammet versionē, aut etiam sententiā, in com-
mentarijs expressam, recensuit, & mutandam iu-
dicauit. IV. Quia certo Ecclesiæ iudicio quan-
doque factum est, vt prima versionis lectio rite-
neretur, licet eam Hieronymus mutandam cen-
seret. Vbi statendum, maiorem Ecclesiæ auctori-
tatem esse, quam Hieronymi.

Alterum est, quod noui Sectariorum literio-
nes obijciunt, multos in nostra versione, tam
veteris, quam noui testamenti, legi solœcismos
& barbarismos. Sed expedita responsio est. I.
Similia reperiri apud ipsosmet Scriptores sacros,
Euangelistas scilicet & Apostolos, præcipue
apud Sanctum Paulum in epistolis, & Ioannem
in Apocalypsi, quæ tamen nisi impudentissimus

iure reprehendat; vt nec in classicis linguæ lati-
næ auctoribus, in quibus itidem non dissimi-
lia subinde leguntur. II. Pleraque errata, quæ
obijciuntur, nec sunt solœcismi, nec barbarismi,
sed partim exempla imperitiæ Prædicantium,
qui ignorabant, eadem apud optimos latinæ
linguæ auctores fuisse vsurpata; partim hebrais-
mi, hellenismi, archaismi, & similes tropi ac fi-
gura. III. Eruditissimi, & linguæ latinæ peri-
tissimi Patres semper iudicarunt, eiusmodi non-
nullam in grammaticæ regulis incuriam scripto-
ribus sacris, ac eorum interpretibus, imo & ipsis
quandoque Ecclesiasticis tractatoribus, non esse
vitio vertendam: in quibus res ipsę potius, quam
verba spectanda sint; & à quibus bene viuendi,
non loquendi scientia discenda sit. Ita diserte
docent Arnobius lib. 1. cont. genres, Hierony-
mus in cap. 40. & 47. Ezechielis, Augustinus lib.
2. doct. Christ. cap. 13 & lib. 3. cap. 3. & lib. 4.
c. 10. & in psalm. 50. & libro de catechizandis ru-
dibus cap. 9. S. Gregorius præfatione in libros
Moralium, & Agobardus Episcopus Lugdunen-
sis apolog. ad Fredegisum, Breuiter idem Augu-
stinus in psalmum 148. *Melius est, inquit, vt nos
reprehendant Grammatici, quam non intelligant populi.*
Quæ omnia fusius persequitur Iacobus Gretserus
tom. 1. Defensionis Bellarmini l. 2. de Verbo Dei
c. 14. vbi etiam ipsorum Sectariorum quorundā
iudicio ac Censura, retundit Wittackeri, Iunij,
ac præcipue Hunnij maledicentiam; qui vulga-
tam versionem latinam tãquam barbaram ac so-
lœcam non minus imperite, quam impudenter
traducunt.

DVBIVM III.

*An præter scripturam, seu verbum
Dei scriptum, admittenda sint
traditiones, seu verbum Dei
non scriptum.*

S. Thomas 2. 2. q. 1. a. 8. 9.

Nomine Traditionis hoc loco generatim in-
telligitur doctrina aliqua ad religionem per-
tinens, quæ nec in scriptura aperte traditur, nec
ex sola per se scriptura infallibiliter seu euidenter
colligitur. Quæ etiam vocatur Verbum Dei
non scriptum; maxime si quæ traditio immedia-
te ab ipso Christo profecta sit; quia vtique ver-
bum Dei est, quidquid Christus docuit, siue ab
Euangelistis & Apostolis postea scripto compre-
hensum fuerit, siue voce traditum. Sed & traditi-
ones Apostolorū, ac Ecclesiæ, in materia Religio-
nis, verbum Dei non scriptum recte dicuntur, hoc
ipso, quod diuino spiritu ac nutu traditæ sunt, iu-
xta illud Matthæi 10. v. 20. *Non enim vos estis qui lo-
quimini, sed spiritus patris, qui loquitur in vobis.* Et
Act. 15. v. 28. *Visum est spiritui sancto, & nobis.* Quo
posito, huius temporis Nouatores respondent,
scripturam esse vnicam fidei normam; nec esse
vllas traditiones, seu verbum Dei non scriptum,
quod pro fidei & Religionis norma habendū sit:
adduntque, id esse comune tam nouo, quã veteri